

Van 'op de plank' naar 'met de klas'

Lees- en schrijfvaardig van vmbo naar mbo

Leerlingen die doorstromen naar het mbo en niet voldoende taalvaardig zijn om hun opleiding met succes te volgen. Dat komt nogal eens voor, zullen velen beamen.

Net als op veel andere scholen voor vmbo waar dat een zorg van docenten is, staat op 't Venster in Arnhem sinds 2009 voor alle leerlingen een uur extra taal op het rooster. De nadruk ligt op lezen, schrijven en woordenschat.

Hoe krijg je leerlingen aan het lezen en schrijven? Hoe doe je dat op een motiverende manier en boek je resultaat? Met die vraag in het achterhoofd is docente Nederlands Ingrid ten Feld het project LEES- EN

SCHRIJFVAARDIG NAAR HET MBO gestart. Ze wil vorm geven aan vakgericht lezen en schrijven en kleinschalig beginnen door zich te richten op de leerlingen van de 'thuisbasis' consumptief, podium en uiterlijke verzorging (CB/PD/UV) van 't Venster.

De opdrachten moeten functioneel zijn: leerlingen lezen beroepsgerichte teksten uit vmbo en mbo en schrijven beroepsgerichte producten. Dat sluit aan bij het taalbeleid van de school en dat levert een bijdrage aan de doorlopende leerlijn vmbo-mbo, denkt Ingrid ter Veld. Dat betekent ook dat de opdrachten bij niveau 2F van het Referentiekader taal moeten passen.

Een plank met bruikbaar lesmateriaal voor nu en voor de komende jaren. Dat was de beoogde opbrengst.

Zij vond de middelen om nieuwe lessen te kunnen maken en ondersteuning voor zichzelf te regelen. En zij vond ons. Eén docente Nederlands met een vraag, dertig leerlingen die van de opbrengsten kunnen profiteren en twee taalexperts van het APS die graag de doorlopende leerlijn met scholen concretiseren en daar binnen een R&D (research en development)-project ook tijd voor hadden. Daar moet iets moois uit voort kunnen komen!

We hebben het klein gehouden. Al werkend werd duidelijk dat je in zo'n eerste ronde van ontwikkelen en uitproberen veel leert, vooral ook over wat je de volgende keer anders zou willen aanpakken.

De verwachte opbrengst van een plank met een stapel kant en klare leesteksten met opdrachten en datzelfde voor schrijven bleek niet erg rea-

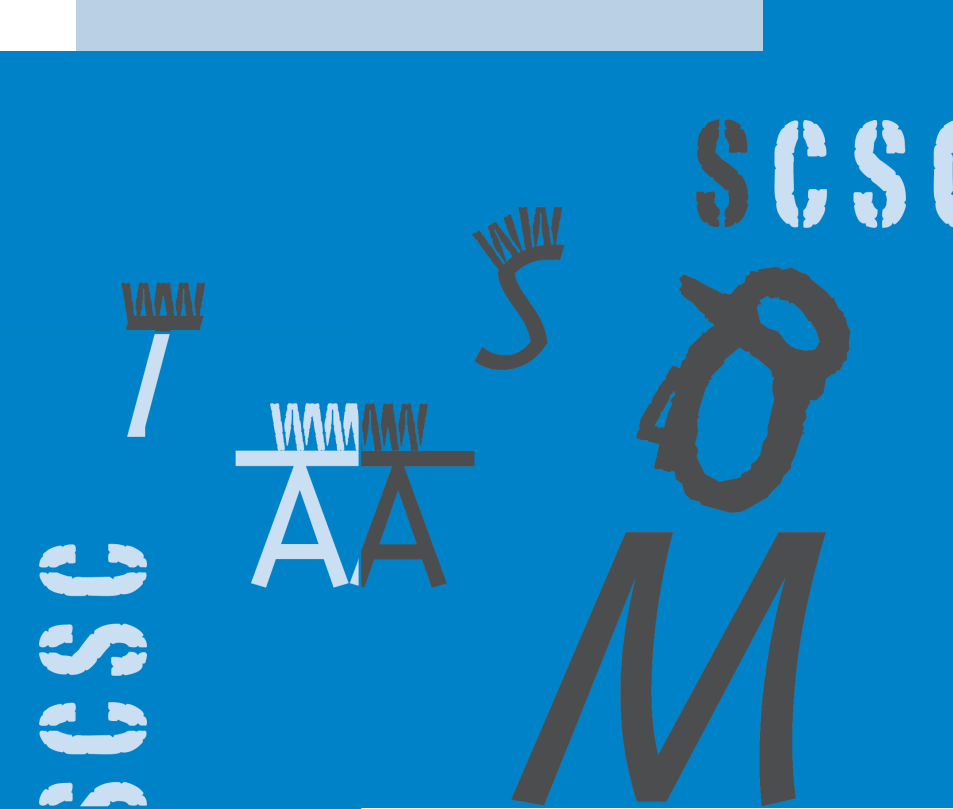
listisch. Met name omdat zulke teksten met opdrachten leerlingen niet motiveren. Dat kennen ze wel uit hun methodes met werkboeken waarin onder het mom van zelfstandig leren teksten in hapklare brokken worden geserveerd en opdrachten het verplichte nummer niet ver ontstijgen. De docent als regisseur van het leerproces, als rolmodel voor het aanpakken van taaltaken en zeker ook als inspirator blijft onmisbaar.

Vaardigheden in een samenhangend geheel

We inventariseerden welke lees- en schrijfopdrachten een concretisering zijn van niveau 2F. Vervolgens bekeken we lesmodules van CB/PD/UV, te beginnen met die rond bedrijfs-hygiëne en veiligheid. Daar viel op dat de gevraagde taalvaardigheid in de vakboeken erg wisselt van niveau, van nogal simpel voor bovenbouw vmbo tot pittig mbo-niveau. Individueel en zelfstandig vragen beantwoorden en opdrachtjes doen is de standaard in de werkboeken.

Samen met Ingrid kwamen we tot de conclusie dat leerlingen pas echt gaan lezen als ze een doel hebben dat dichtbij ligt en waarbij ze iets moeten doen met de tekst, bijvoorbeeld de informatie gebruiken voor een presentatie of een instructie. Alleen het maken van opdrachten bij teksten voldoet niet. Leerlingen zien het doel niet, raken niet gemotiveerd. Veel taalproductie - praten, schrijven, presenteren - is een motor voor woordenschatuitbreiding en toepassing van vaktaal. Waarmee lezen en schrijven

We kwamen tot de conclusie dat leerlingen pas echt gaan lezen als ze een doel hebben dat dichtbij ligt en waarbij ze iets moeten doen met de tekst

verbonden werden. We probeerden in elke les alle vaardigheden in een samenhangend geheel te brengen. De teksten uit de vakboeken bleken daarvoor een uitgelezen kans te bieden. Opdrachten uit de modules lenen zich bijvoorbeeld vaak goed voor een klassen- of groepsgesprek.

Dit is in overeenstemming met de didactische aanpak van het 'rijk lezen'. Dit houdt een gevarieerde en geïntegreerde didactiek rond lezen in. Veel taalaanbod: teksten op verschillende niveaus over hetzelfde onderwerp en uit verschillende media: vakbladen of krantenartikelen, internet etc. Veel taalproductie: gesprekken over het onderwerp, presentaties, schrijfproducten. En natuurlijk reflectie op het gelezene en op de werkwijze. Belangrijk is ook dat leerlingen niet

Laat ze daarna twee aan twee lezen. Twee weten meer dan één. Vervolgens kun je teksten laten vergelijken, of inhouden laten presenteren al naar gelang het onderwerp, de beroepsrichting of de opdracht die specifiek naar 2F-niveau toewerkt.

Geïnspireerd door Cris Tovani's *DO I REALLY HAVE TO TEACH READING?*² hebben we samen met Ingrid ook lessen ontworpen waarbij leerlingen hun denken over wat ze lezen zichtbaar maken en leren vragen te stellen bij teksten.

Tovani stelt dat het kunnen lezen en begrijpen van teksten altijd vereist dat je je een doel stelt tijdens het lezen: verbindt het met wat je al weet, stel jezelf vragen voor, tijdens en na het lezen. Daarnaast is het belangrijk dat leerlingen zich ervan bewust zijn wanneer ze woorden niet begrijpen, wanneer ze niet kunnen navertellen wat ze hebben gelezen en wanneer ze niet geconcentreerd zijn.

Ze kunnen lezen met als doel het antwoord te vinden op de vragen die ze hebben, vragen aan de docent stellen, een specifieke vraag stellen in plaats van de zeggings 'ik snap er niks van'.

Deze dingen kun je met leerlingen doen, maar het vereist sturing door de docent. Het is geen tekst met vragen zoals we die vaak tegenkomen.

Denken zichtbaar maken kan bijvoorbeeld door leerlingen de vragen of gedachten die ze tijdens het lezen van een vaktekst hebben op post-its te laten schrijven en bij de tekst te laten plakken. Ze kunnen ze zichtbaar maken op

een groot vel, sorteren, er conclusies aan verbinden en vervolgens nagaan of het ze helpt de tekst beter te begrijpen. Hiervoor is het nodig dat de docent deze aanpak modelt en dat het leesdoel helder is voor de leerlingen. Het expliciteren van het doel (hoe klein en dichtbij ook) zorgt voor vragen en gedachten tijdens het lezen die kunnen helpen om de tekst beter te begrijpen. We hebben dit (op kleine schaal) in een les over veiligheid gedaan.

VOORBEELDEN

DE MODULE 'BEDRIJFSKLEDING'

a. Vooraf: spreken

Het onderwerp leent zich goed voor discussie omdat het dichtbij en concreet is en de leerlingen er belang bij hebben en er vast een mening over hebben.

Aan de hand van een opdracht leerlingen in groepjes van drie of vier laten praten over voor- en nadelen van bepaalde bedrijfskleding.

Wat verwachten ze in hun stage?

Wat zijn de ervaringen etc.

Dit mondt uit in een lijstje met voor- en nadelen dat gepresenteerd wordt aan de anderen.

b. Lezen: vragen bij de tekst

a. Lees het hoofdstuk.

b. Als je het stukje gelezen hebt, blijf je dan nog bij je mening over de voor- en nadelen?

c. Zoek vaktaalwoorden in de tekst. Wie heeft de meeste?

d. Zoek samen de betekenis op. (raden, vragen, opzoeken)

e. Zoek drie woorden in de tekst waarvan je denkt dat je medeleerlingen de betekenis niet weten.

f. Zoek samen de betekenis op. (raden, vragen, opzoeken)

c. Achteraf: schrijven

Aan de hand van een schrijfkader een kort stukje schrijven over wat je zelf graag zou willen dragen als bedrijfskleding tijdens je stage/werk.

DE MODULE 'BEDRIJFSHYGIËNE': DE WERKPLEK SCHOONMAKEN.

Vooraf: spreken en lezen

Bedenk twee aan twee criteria waaraan een goede instructie moet voldoen. Lees een voorbeeldinstructie en bekijk of die voldoet aan de opgestelde criteria. Voeg eventueel criteria toe aan je lijstje.

De leespiramide

Werk bij alle vakken vaak laag in de piramide

'zomaar' lezen. Geef ze opdrachten die uitdagend zijn en het lezen noodzakelijk maken. En bed het lezen in. Laat ze eerst op belevingsniveau (ervaringen, voorkennis) praten en inventariseren wat ze al weten en vinden van het onderwerp van de tekst.

Tijdens: instructie schrijven en uitvoeren

- Schrijf aan de hand van de criteria een instructie voor het schoonmaken van de werkplek. Maak hierbij gebruik van de informatie in de vaktekst.
- Eén leerling voert een instructie uit. Dit wordt door een tweede leerling gefilmd.

Na: herschrijven

Bespreek de instructie aan de hand van de film.

- Waar werkt de instructie goed?
- Waar ligt dat aan?
- Waar werkt de instructie niet goed?
- Waar ligt dat aan?
- Welke bijstellingen zijn nodig?

Daarna kijkt iedereen weer naar de eigen geschreven instructie en brengt verbeteringen aan.

Het filmen van één situatie maakt dat iedereen met andere ogen naar de eigen geschreven instructie kijkt en snel verbeteringen ziet.

van al aanwezige kennis en bekende woorden helpt enorm.

- Sturing en regie van de docent zijn essentieel. Opdrachten moeten uitgebreid, helder en concreet gegeven worden. Bijvoorbeeld: geef niet de opdracht 'zoek in de tekst woorden die je niet begrijpt', maar 'zet de woorden uit deze lijst in de goede kolom' (een categorie of onderwerp) of 'zoek drie woorden waarvan je denkt dat veel leerlingen ze niet zullen kennen'. Een aparte vorm van sturing is het door de docent modellen van een taalvaardigheid. Lessen op de plank zijn dus mooi, maar in de klas blijft de docent onmisbaar.
- Zorg dat taalproductie beoordeeld wordt. Geef van tevoren de criteria of formuleer die samen met leerlingen. Hoe simpel en klein ook, het werkt en motiveert. Ook de leerlingen lieten weten dat ze het heel prettig vonden om doelgericht bezig te zijn en echt iets te doen met een tekst. Vaak waren de teksten in vaklessen al behan-

Hoe verder?

Omdat we met dit kleine project zien wat deze aanpak doet voor leerlingen die moeite hebben met het lezen van vakteksten, willen we graag doorgaan. Het lijkt erg logisch en verstandig om ook vakdocenten te betrekken bij deze tekstaanpak. Veel werkvormen zijn zó in te passen in een vakles. Dit zou een enorme bijdrage kunnen leveren aan het concretiseren van de doorlopende leerlijn taal.

*Annelies Kappers
Hella Kroon*

De auteurs zijn adviseur bij APS.

Wij zoeken nog een of meer scholen die mee willen doen aan ons vervolgproject Doorlopende leerlijnen taal: documenteren van groei. Dit gaat over de vraag hoe een beroepsgericht doorstroomdossier taalvaardigheid op de drempel van vmbo naar mbo niveau 1 en 2 eruit moet gaan zien en welke inbreng leerlingen zelf daarin kunnen hebben. Informatie: a.kappers@aps.nl h.kroon@aps.nl

We hebben gezien dat het mogelijk is om 'steunlessen' zo te maken dat ze leerlingen motiveren

Wat leverde het op?

We hebben gezien dat het mogelijk is om 'steunlessen' zo te maken dat ze leerlingen motiveren. Ingrid heeft het project als stimulerend en positief ervaren. Een aantal van haar Aha-ervaringen:

- Leerlingen zijn net gewone mensen: ze gingen sneller en gemotiveerder aan het werk met teksten als het doel duidelijk was en als ze merkten dat ze iets gingen doen met de tekst. Dat kon een presentatie zijn, een schrijfproduct (instructie, klachtenbrief, persoonlijke reflectie, vergelijking met een andere tekst etc). Koppel dus de vaardigheden lezen, schrijven, spreken, gesprekken voeren aan elkaar. Doelgerichtheid komt als vanzelf: leerlingen voeren een discussie om de tekst daarna beter te kunnen begrijpen - ze lezen vervolgens de tekst om er iets mee te doen en dat wat ze er mee doen, wordt beoordeeld.
- Een activiteit vooraf zorgt er vaak voor dat de drempel om te gaan lezen verdwijnt. Eerst een discussie, een plaatje bespreken over het onderwerp of ervaringen uitwisselen over het onderwerp. Het oproepen

deld, maar dat maakte ze vaak nog gemotiveerder om er nu dieper op in te gaan.

1. B. de Vos, **LEZEN! ACHTERGRONDEN EN IDEEËN OM HET LEESONDERWIJS TE VERDIEPEN EN TE VARIËREN**. Utrecht, APS
2. C. Tovani, (2004) **DO I REALLY HAVE TO TEACH READING?** Content comprehension, grades 6 - 12. Stenhouse Publishers, Portland, Maine

